

den ípcsei könyvvásáron ládászára rendelte meg a könyveket. E könyvek révén európai látókörre tehettek szert azok a politikusok is, akik nem jutottak túl az ország vagy a Birodalom határain (mint pl. Kossuth). De azoknak a köre is jelentősen kibővült, akik személyes tapasztalatok révén ismerhették meg az európai centrumnak a reformerek számára mintául szolgáló országait. Míg a 18. században és a 19. század elején főleg gazdag arisztokratáknak nyílt lehetősége európai utazásra, 1830 után egyre több fiatal köznevelés, értelmiségi tett európai körutat, s tapasztalatairól több-kevesebb mértékben beszámolt könyvben vagy a folyóiratok hasábjain.

A reformerek „liberalisoknak” vallották magukat. Eszmarendszerük, politikai ideológiájuk az európai *liberalizmus* sajátos hazai változata volt. Legfontosabb sajátosságában abban rejlett, hogy a rendi-feudális struktúra lebontását és a polgári átalakulást a régi rend kiváltáságos uralkodó osztálya, a *birtokos nemesség* kívánta megvalósítani, megelőzve a rendi intézmények segítségével, s oly módon, hogy vézét pozícióját a létrehozandó új, polgári Magyarországon is megőrizze.

A liberalizmus lényegét és fő céljait Kossuth Lajos az állampolgárok általános szabadságának és jogegyenlőségének megvalósításában és a modern, polgári nemzetek megteremtésében határozta meg.

Kossuth Lajos a liberalizmusról

A liberalizmus a szabadság és alkotmányosság áldásait minden emberre kiterjeszteni törekszik... a liberalizmus a nemzeteket öntudatra ébresztve, a polgárokat cselekvésre idézve, nemzetségeket alkot és léptet a sorompók közé, szabadon engedve mindennek versenyzést.

Pesti Hírlap, 1842. júl. 28., 164

A magyar liberálisok mintaképe a fejlett Nyugat-Európa, elsősorban Franciaország és Anglia volt, ahhoz szeretnék volna hasonlóvá tenni elmaradt hazájukat, s révén kívánják elérni. Kölcey és Deák a nemesség, a polgárság és a parasztság kütiön érdekeinek egyeztetését, egybeolvasztását sürgették egy „magasabb közös érdek” jegyében: ez pedig a „szabadság és tulajdon”, vagy Kossuth későbbi megfogalmazásában: „szabad föld – szabad ember”. Az érdekegyesítést fokozatos jogkiegyenlítés révén gondolták megoldani, a kor egyik kedvező fordulatával élve: a 10 millió nem nemcsak beemelésével az alkotmány sáncai mögé. Ez a gyakorlatban annyit jelentett, hogy nem nemcsak is bírhatassanak földtulajdoni, viselhetességek közhivatalt, a jobbágyság szabaduljának meg a földesúri függéstől, s legyenek telkeik teljes jogú, szabott tulajdonosai, a törvény előtt minden állampolgár egyenlő legyen, s választott képviselői révén szólhasson bele a politikába, végül a kívánatos országos törvények fizetése adót, vállalkozást részt a köztehetkektől.

A sajtós magyar liberalizmusban – az ország közjogi helyzetéből és soknemzetiségű jellegéből adódóan – a polgárosodással egyenértékű helyet kapott a nem-

nem) problematika. Ezt fejezte ki a liberális reformmozgalom egyik sokat idézett képviselője: „háza és haladása”. A reformerek programjában összekapcsolódtak a társadalmi reform és a nemzeti önrendelkezés bővítésének igényei. A polgárosodás magánukra a modern, polgári nemzet és a magyar polgári nemzetállam megteremtését is jelentette. Őhajunk „hogyan egykor a valóságos magyar nemzet megszűnéséből tizenkét millióra emelkedés” – írta Deák 1832. februárjában Vörösmarty-nak.⁶⁷ Ez azt jelzi, hogy a hagyományos rendi nacionalizmus – amely nemzet (*Nation*) Hungarica) alatt csak a kiváltságos rendeket, a nemességet értette – átalakult a liberális nacionalizmussá, amely a nemzet egyenjogú tagjának tekint minden állampolgárt.

Természetes, hogy a politikai jogokkal egyedül rendelkező nemesség közül a liberális program nemzeti célkitűzéseit sokkal többen tudták elfogadni – hiszen ez összhangban volt a rendi függetlenségi küzdelem több évszázados hagyományával –, mint a kiváltságaik megszüntetésével járó társadalmi reformokat. A liberális elit viszont egyetértésre jutott a rendi kiváltságok megőrzésével szemben. A liberális elit viszont egyetértésre jutott a rendi kiváltságok megőrzésével szemben. A liberális elit viszont egyetértésre jutott a rendi kiváltságok megőrzésével szemben.

A Birodalomhoz való ragaszkodás mögött e nemzetek küzdele állt. Meg vagyok arról győződve, hogy a monarchiát vesztől, Magyarország önállását és nemzetiségét halál fenyegeti” – írta Deák 1842-ben. * A veszély egyik forrása az „Éjszakai kolosszus”, azaz a cári Oroszország terjeszkedése, a másik a nemzetiség, elsősorban a szláv kérdés, amely felbomlással fenyegeti a töréneti Magyarországot. Úgy látnak, hogy e fenyegetésekkel szemben a magyarországi egységben, az alkotmányos monarchiával átalakított, korszerűsített Habsburg Birodalom nyújthat számára védelmet. Ezért süggették a birodalom másik felében is az abszolutizmus felszámolását, s az örökös tartományok számára is a polgári alkotmányosság biztosítását.

A liberális reformmozgalom eszmei megalapozását Széchenyi István (1791–1860) és Wesselényi Miklós (1796–1852) végítették el az 1830-as évek elején megjelent írásaikban.

írásalkiban.

Gróf Széchenyi István életútját sokban meghatározta a szülői ház öröksége: édesapja, Ferenc felvilágosult reformer és mélyen vallásos katolikus volt. Az ifjú katonatiszt 1814-ben kezdett naplói híven tükrözni belső fejlődését: hogyan lett az anyanyelvét elfelejtő, könnyelmű aisztokratából egy nemzet ébresztője és reformátora. Külföldi utazgatások után lassan felfedezi szegény, „csúnyácska” hazáját is, észreveszi annak elmaradottságát. Számára a haza az egész országot jelent

Földrajzi névtárunk és helynévünk. I. 1825–1849. (Vál. Molnár András) Bp., 2001, 32.

** Uo. 345.